

EVENIMENTE

COMISIA INTERNAȚIONALĂ DE TESTARE

Declarație ITC privind utilizarea testelor și a altor instrumente de evaluare

în scopuri de cercetare

10 Aprilie 2014, v1.2

Versiune finală

Număr de referință al documentului:

ITC-S-TU-20140410

Tradus în limba română de
VLAD PANDURU

Universitatea de Vest, Timișoara, România

Drepturile de autor asupra conținuturilor acestui document aparțin International Test Commission (ITC) © 2014. Toate drepturile sunt rezervate. Solicitări privind utilizarea, adaptarea sau traducerea acestui document sau a oricărui fragment din acest document trebuie adresate Secretarului General: Secretary@InTestCom.org.

MULȚUMIRI

Redactarea acestui document a fost inițiată de către prof. Fanny Cheung și a fost realizată pentru ITC de către Dragoș Iliescu și Dave Bartram.

Autorii sunt recunoscători pentru ajutorul primit din partea a diverși colegi, în mod special prof. Tom Oakland și prof. Anna Brown, care au oferit contribuții valoroase la realizarea acestui document.

Autorii recunosc de asemenea efortul depus, comentariile valoroase și sugestiile

primite din partea unui număr de membri ai comunității care au contribuit la faza de revizuire a documentului: Dusica Boben (din partea Comisiei de Teste și Testare a Asociației Slovene de Psihologie), Odetta Geleželytė (din partea Asociației Lituaniene de Psihologie), Andreas Høstmaelingen (din partea Comisiei de Teste și Testare a Asociației Norvegiene de Psihologie), Pat Lindley, Peter Macqueen (din partea Grupului de Referință asupra Testelor și a Testării al Societății Australiene de Psihologie), Krunoslav Matesic, Richard Smith (din partea Societății Britanice de Psihologie), Susana Urbina și Hazel Wheldon.

Acest document se bazează pe informații din diverse surse academice. Printre acestea se numără și lucrarea "Principii de utilizare în cercetare a testelor psihologice publicate" realizată de Societatea Britanică de Psihologie (2005) și "Declarație privind

utilizarea securizată a testelor psihologice pentru educarea studenților de Psihologie din ciclul de licență sau post licență" emisă de Comitetul de Teste Psihologice și Evaluare al Asociației Americane de Psihologie (1994).

INTRODUCERE

Testele și alte tipuri de instrumente de evaluare (de ex. instrumente de măsurare a abilităților sau aptitudinilor, exerciții de simulare a muncii, probe de muncă, ghiduri de interviu) sunt în general proiectate pentru a fi utilizate în ceretare și în practica profesională (de ex. în domeniul muncii și organizațional, clinic sau educațional). De obicei, scopul testelor folosite în ceretare este diferit față cel al testelor folosite în practica instituțională sau profesională. De exemplu, în ceretare datele obținute cu ajutorul testelor sunt folosite în mod obișnuit pentru a evalua anumite fenomene (de ex. caracteristicile testului sau relația dintre scorurile la test și diverse alte variabile) cu scopul de a avansa și rafina cunoștințele științifice, gradul de înțelegere și modul de utilizare în scopuri științifice. În contrast, în practica instituțională și clinică, datele prelevate prin teste sunt de obicei utilizate pentru a realiza evaluări și pentru luarea unor decizii ce îi pot afecta personal pe cei cărora li s-a aplicat testul.

Standardele legale și profesionale care ghidează utilizarea testelor în practica instituțională și clinică pot fi găsite în diverse surse (AERA, APA, & NCME, 1999; APA, 2010). Pe de altă parte, standarde similare care să ghideze utilizarea testelor în ceretare sunt mai puțin întâlnite, dar necesitatea lor este la fel de mare.

Acest document este menit să promoveze convingerea că utilizarea testelor în ceretare trebuie să fie în conformitate cu anumite principii legale și etice, precum și standarde de bună practică, și că testele trebuie utilizate de profesioniști competenți care își concentrează atenția pe drepturile celor cărora le sunt aplicate testele, dar și a celorlalte părți implicate în procesul de testare. Problematicele discutate în acest document vor evidenția aceste considerații.

Acest document caracterizează testele ca fiind proceduri sau metode ce examinează

sau determină prezența unui factor sau unui fenomen, ce cuprind un set de itemi standardizați (de ex. întrebări, stimuli sau sarcini) care sunt cotați într-un mod standardizat și sunt folosiți pentru a examina și eventual pentru a evalua diferențe individuale (de ex. diferențe între abilități, deprinderi, competențe, dispoziții, atitudini, emoții) (Anastasi & Urbina, 1997; American Psychological Association, 2006; Cronbach, 1990). Această definiție include teste psihologice și educaționale aplicabile prin orice modalitate (de ex. teste creion-hârtie, testări computerizate online, probe de muncă, jocuri). Sunt descrise două categorii de teste: cele cu drepturi de autor, care astfel aparțin de domeniul privat, și cele fără drepturi de autor, care astfel aparțin de domeniul public. Multe din principiile discutate în continuare se pot aplica ambelor tipuri de teste.

DECLARAȚIA

Persoanele implicate în utilizarea testelor în scopuri de cercetare trebuie să ia în considerare diverse aspect impuse de standardele legale, etice și de bună practică.

1. Permisivitatea de a utiliza teste în ceretare

Responsabilitățile unui cercetător diferă în funcție de utilizarea unor teste cu sau fără drepturi de autor. Utilizarea celor dintâi prezintă restricții impuse de deținătorul drepturilor de autor și care reglementează cine poate utiliza materialele. În cazul celor din urmă, denumite adesea teste cu acces liber, deținătorul drepturilor de autor a acordat gratuit altora posibilitatea de a le accesa și utiliza.

Testele sunt în general proiectate de unul sau mai mulți cercetători, de agenții publice sau private sau de companii specializate în proiectarea de teste. Ocazional se proiectează teste în mod special pentru un anumit program de cercetare. Odată proiectat un test, autorul acestuia deține automat drepturile de autor și deci îi este asigurată protecția legală. Drepturile de autor protejează titlul testului, itemii, structura, manualele, procedurile și algoritmiile de cotare, iar uneori și alte diverse materiale și componente. Informații cu

privire la deținătorul drepturilor de autor pot fi găsite de obicei pe prima pagină a manualului sau a chestionarelor unui test sau pe website-ul testului.

Creatorul testului, adică autorul sau autorii acestuia, deține drepturile de autor, cu excepția cazului în care drepturile de autor au fost transferate prin accord scris unei alte persoane sau entități (de ex. editura ce publică testul). Autorii de teste ale căror publicații în jurnale conțin fie testul integral (ceea ce se întâmplă rar), fie itemi ai testului cedează drepturile de autor asupra acelor materiale către jurnalul respectiv, în afara cazului în care există un accord scris conform căruia drepturile rămân în proprietatea autorului. Agențiile (de ex. editurile ce publică testele, agențiile de certificare, companiile de consultanță) păstrează de obicei drepturile de autor, dar nu întotdeauna, și pot comercializa testele de unele singure sau pe baza unor contracte. Companiile de proiectare de teste păstrează drepturile de autor asupra testelor pe care le proiectează.

Profesioniștii responsabili de coordonarea sau supervizarea unei cercetări ce utilizează teste trebuie să obțină permisiunea din partea deținătorului drepturilor de autor înainte de a le folosi. Acest lucru se aplică atât în cazul testelor în forma originală, cât și în cazul oricăror materiale derivate de pe urma acestora (cum ar fi o versiune tradusă a testului). Anumiți deținători de drepturi de autor (de ex. savanți) pot acorda permisiunea gratuit sau pot pretinde un tarif nominal în schimbul utilizării testului în cercetare. Alți deținători de drepturi de autori (de ex. autori sau editori) stabilesc cu cercetătorul o înțelegere contractuală care stipulează termenii (de ex. utilizarea testului pe o durată de timp limitată sau cu un număr limitat de administrări) și condițiile (de ex. trimiterea către deținătorul drepturilor a câte unei copii a oricăror publicații în care sunt raportate datele) de utilizare a testelor în cercetare. Cercetătorul trebuie să se asigure că acordul contractual nu contravine regulamentului de confidențialitate a datelor sau altor legi și reglementări ale agențiilor. Cercetătorul trebuie să se conformeze stipulărilor contractuale.

Deținătorul drepturilor de autor are dreptul de a refuza acordarea permisiunii

pentru utilizarea gratuită a unui test în cercetare. Acest lucru se aplică atât versiunilor originale, cât și în cazul solicitărilor de realizare a unor traduceri. De asemenea, deținătorii pot refuza acordarea permisiunii unor cercetări ce vor produce materiale derivate (cum ar fi traducerile). Deținătorul drepturilor de autor nu trebuie să se afle în poziția de a dicta natura cercetărilor ce se pot realiza cu scalele testului.

Unele teste se află în domeniul public. Drept urmare, toată lumea are acces liber la ele. Opera unui autor aparține de domeniul public dacă autorul sau alt deținător al drepturilor de autor a renunțat explicit la protejarea drepturilor de autor. Testele din domeniul public pot fi apropiate de către oricine, sunt considerate proprietatea comunității și pot fi utilizate fără permisiunea autorului. În acest caz, materialele testului pot fi reproduse, distribuite, prezentate public sau folosite pentru producerea unor materiale derivate. Cercetătorii nu trebuie să obțină permisiune pentru utilizarea acestor teste fără drepturi de autor. Cu toate acestea, normele de buna practică recomandă ca atunci când are posibilitatea, cercetătorul să îi informeze pe autorii testului de utilizarea acestuia și să amintească autorii și publicația de unde au preluat instrumentul atunci când își prezintă rezultatele.

Versiunile utilizate în cercetări ale instrumentelor sunt adesea publicate în jurnale sau pe website-urile autorilor. Când apar în astfel de medii cu acces liber, testele pot da impresia că fac parte din domeniul public. Totuși, autorul este în mod implicit deținătorul drepturilor de autor cât timp nu cedează drepturile altei entități sau nu acordă explicit permisiunea pentru utilizare liberă și gratuită. Autorii de teste trebuie să includă o declarație explicită referitoare la accesul liber sau la condițiile de utilizare de către alți cercetători. Cercetătorii sunt sfătuiți să îi întrebe pe autori atunci când nu le este clar statutul drepturilor de autor ale unui test.

2. Permișiunea pentru (re)tipărire

Materialele cu drepturi de autor rezervate nu pot fi reproduse, distribuite, prezentate public sau folosite pentru producerea unor derivate fără permisiunea celui ce deține

drepturile de autor. Securitatea testului trebuie menținută. Itemii testului nu trebuie să fie tipăriți în vreo publicație, deoarece ar putea ajunge la dispoziția utilizatorilor neautorizați de teste și astfel s-ar compromite securitatea testului. De exemplu, tipărirea testului original, precum și a unor diverse versiuni traduse sau adaptate ale sale sau ale itemilor într-o publicație (de ex. un articol de jurnal, o teză, un website) este interzisă.

Atunci când își prezintă rezultatele, s-ar putea ca cercetătorii să fie nevoiți să împărtășească itemi din test care să exemplifice caracteristicile evaluate. În cazul folosirii unor teste din domeniul public, cercetătorii pot oferi câteva exemple de itemi, cu citarea sursei. În cazul folosirii unor teste cu drepturile de autor rezervate, trebuie obținută din partea deținătorului drepturilor de autor permisiunea de a reproduce un număr limitat de itemi cotați sau necotați (de obicei unul sau două din fiecare scală). De asemenea, cercetătorii pot proiecta itemi care să prezinte caracteristicile itemilor din testul propriu-zis, însă fără să le reproducă direct, așadar fără să încalce drepturile de autor.

3. Modificarea unui test sau a componentelor sale

Atunci când se utilizează un test cu drepturi de autor rezervate, cercetătorii nu trebuie să modifice vreo componentă a testului dacă nu dispun de autorizație în acest sens, deoarece asta ar periclita integritatea testului, ar încălca drepturile de autor și ar constitui un act ilegal.

Există standarde diferite de utilizare a testelor cu acces liber din domeniul public. Atunci când le folosesc, cercetătorii pot modifica testele prin adăugarea sau eliminarea unor itemi, precum și prin modificarea formulării sau a ordonării itemilor, a instructajului, a procedurii de cotare, pentru a face textul mai adecvat obiectivelor studiului, populației căreia i se va administra testul sau condițiilor contextuale. Aceste versiuni modificate ale testului sunt considerate opere derivate și sunt permise în cazul testelor din domeniul public. De exemplu, adaptarea unui test din domeniul public pentru aplicarea într-o altă cultură decât cea în cadrul căreia a fost

proiectat inițial s-ar putea să necesite traduceri, introducerea sau eliminarea unor itemi, reformulări și modificarea instructajului și a scării itemilor.

Cercetătorii pot aduce modificări asemănătoare unor teste cu drepturi de autor rezervate doar cu acordul explicit în scris al deținătorului drepturilor de autor.

Orice modificări aduse versiunii originale a testului trebuie consemnate, după cum se arată la punctul (5) de mai jos. Consultați Ghidul ITC pentru Adaptarea Testelor (ITC, 2010) când realizați o adaptare a unui test.

4. Utilizarea etică a testelor

Normele etice pentru utilizarea testelor în ceretare sunt în cea mai mare parte în consonanță cu normele pentru utilizarea testelor în contexte profesionale. Drept urmare, din partea persoanelor implicate în ceretare se așteaptă să se comporte într-o manieră profesională și etică, să manifeste competență în utilizarea testelor, să își asume responsabilitatea pentru utilizarea testelor, să se asigure că materialele de testare sunt păstrate în condiții sigure și să asigure confidențialitatea în ceea ce privește rezultatele testării.

Utilizatorii testelor trebuie să respecte obligațiile etice. Printre acestea se numără necesitatea de a obține consimțământul informat, de a apăra securitatea materialelor de testare și de a asigura confidențialitatea datelor personale. Un document furnizat tuturor participanților la ceretare trebuie să îi informeze pe aceștia în legătură cu toate prevederile importante ale ceretării, inclusiv dacă participanții vor primi un rezumat personalizat sau colectiv al datelor. Obligația de a le acorda participanților feedback referitor la rezultatele pe care le-au obținut poate să fie lipsită de practicalitate sau dificil de facilitat, și de aceea se poate să nu fie garantată. Cu toate acestea, atunci când acest lucru este viabil, cercetătorul trebuie să se străduiască să includă acordarea de feedback în condițiile de participare la studiului de ceretare. Cercetătorii trebuie să se conformeze principiilor legale și etice din regiunea sau țara unde se derulează studiul și să manifeste sensibilitate față de aspectele culturale importante.

Persoana căreia i se acordă permisiunea de a utiliza un test trebuie să aibă calificarea necesară pentru a îl utiliza sau să fie supervizată de un profesionist calificat (de ex. un coleg, profesor sau consultant). Responsabilitatea profesionistului calificat în cauză se extinde asupra procesului întreg de testare, inclusiv colectarea, codarea, analiza, raportarea și aplicarea datelor în diverse forme.

5. Documentația

Cercetarea științifică necesită o documentație adecvată. Documentația permite comunității științifice să evalueze calitatea și rezultatele cercetării și să faciliteze replicarea sa. Așadar, utilizarea metodelor de cercetare, inclusiv folosirea testelor, trebuie consemnată în secțiunea de metodologie a tuturor rapoartelor de cercetare. Documentația trebuie să facă referire la denumirea testului, ediția, data publicării testului original sau adaptat. În plus, acolo unde este cazul, cercetătorul trebuie să menționeze că i-a fost acordată permisiunea de a utiliza testul de către deținătorul drepturilor de autor și să includă eventualele stipulări incluse în documentul de autorizație.

Cercetătorii care traduc sau adaptează un test trebuie să menționeze modul în care au fost realizate aceste modificări și să ofere probe ale validității și echivalenței pentru versiunea modificată a testului (ITC, 2010).

Cercetătorii care proiectează un instrument nou trebuie să pună la dispoziție un minim de informații referitoare la acesta: fundamentul teoretic și scopul testului, modul în care s-a realizat selecția itemilor inițiali și modul în care au fost analizați și selectați ulterior, numărul de itemi în funcție de dimensiunea măsurată cu cel puțin un exemplu pentru fiecare dimensiune, metodele de scalare utilizate, alături de informații legate de validitatea și precizia la măsurare (de ex. fidelitatea sau alți indicatori ai preciziei în măsurare, în funcție de modelul de măsurare al testului). Toate publicațiile care utilizează date prelevate prin teste proaspăt proiectate trebuie să indice dacă cercetătorul este dispus să trimită exemplare ale instrumentului către alți cercetători.

6. Conflicte de interese

Cercetătorul trebuie să recunoască sursa fondurilor folosite pentru proiectarea unui test sau a altor proiecte de cercetare, dacă dispune de astfel de fonduri. Agențiile externe care finanțează cercetări pot avea o anumită miză legată de obținerea unor rezultate în cercetări (de ex. în cazul finanțării de către o agenție guvernamentală care promulgă o anumită legislație sau de către o companie de testare care deține drepturile de autor asupra testului folosit). Cercetătorii trebuie să fie conștienți de existența unor astfel de situații și să își mențină obiectivitatea și imparțialitatea. De asemenea, cercetătorii trebuie să declare relațiile ce pot sugera un conflict de interese (de ex. un cercetător care este remunerat pentru utilizarea unor teste în studiul său, sau care este angajat de o editură ce publică teste).

7. Răspândirea edițiilor pentru cercetare în practica profesională

În practica profesională (de ex. organizațională, clinică, educațională sau în alte contexte), unde testele sunt utilizate pentru a evalua o caracteristică sau pentru a realiza un clasament, este absolut necesar ca testele să fie fidele și valide la nivelul individului, astfel încât să asigure o estimare corectă a caracteristicii țintite sau clasarea corectă a unui individ. În contexte de cercetare, testele nu trebuie să satisfacă întotdeauna criteriile de validitate și fidelitate la nivelul evaluării individuale.

Există diverse motive pentru relaxarea exigențelor tehnice în cazul testelor folosite în cercetări. În primul rând, se poate ca testele să fie proiectate și utilizate pentru testarea unor ipoteze inovatoare și pentru examinarea unor constructe care nu au fost încă studiate suficient pentru a se putea asigura obținerea unor modele de măsurare robuste. În al doilea rând, este posibil ca testele utilizate în contexte de cercetare să nu fie standardizate, iar datele referitoare la populație și proprietățile psihometrice să nu fie cunoscute dinaintea derulării studiului. În al treilea rând, se poate ca datele prelevate cu

ajutorul testului să fie analizate la un nivel agregat sau de grup și să nu fie folosite pentru obținerea unor concluzii referitoare la anumiți respondenți individuali.

Versiunile de cercetare ale testelor sunt extinse uneori pentru utilizarea în practica profesională, însă fără a li se recunoaște limitele. Autorul testului are responsabilitatea de a nu contribui la extinderea unor instrumente de cercetare în vederea utilizării în practica profesională înainte să se fi publicat informații suficiente despre proprietățile psihometrice ale testelor respective.

BIBLIOGRAFIE

- American Educational Research Association [AERA], American Psychological Association [APA] & National Council on Measurement in Education [NCME] (1999). *Standards for Educational and Psychological Testing*. Washington, DC: AERA.
- American Psychological Association (2006). *APA Dictionary of Psychology*. Washington, D.C.: APA.
- American Psychological Association (2010). *Ethical Principles for Psychologists and Code of Conduct*. Washington, D.C.: APA.
- Anastasi, A., & Urbina, S. (1997). *Psychological Testing* (7th. ed.). Upper Saddle, NJ: Prentice Hall.
- Cronbach, L. J. (1990). *Essentials of Psychological Testing* (5th ed.). New York: Harper Collins.
- International Test Commission (2010). *Guidelines for Translating and Adapting Tests*. Retrieved from <http://www.intestcom.org>.